

УДК 784.087.68:373.3.091.32

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2024-1-4>

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Гуцал Аліна Сергіївна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)»

Інституту мистецтв

Рівненського державного гуманітарного університету

ORCID ID: 0000-0003-0205-7193

e-mail: alinagutsal2001@gmail.com

Крусь Оксана Петрівна

кандидат педагогічних наук,

доцент Інституту мистецтв

Рівненського державного гуманітарного

університету

ORCID ID: 0000-0003-0205-7193

e-mail: oksanakrusop@gmail.com

У статті розкрито значення творчої діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі. Творча діяльність молодшого школяра трактується як процес створення нового, оригінального продукту, у якому учень реалізує творчі здібності, розкриває свої уяву, образне мислення, комбінаторні здібності, виявляє ініціативність, варіативність дій, самостійний пошук.

Автори систематизували форми творчої діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі на інтелектуальні, емоційно-пластичні, музично-виконавські, музично-образотворчі, музично-літературні та ігрові.

До інтелектуальної форми творчої діяльності віднесено: формулювання власних думок та вражень про прослухані твори; унікальне трактування музичних творів.

Емоційно-пластичні форми: демонстрація емоцій через рухи під музику; використання жестів, пантоміми, танцю для передачі характеру персонажів, героїв казки або образів у музиці, самостійна інсценізація пісні.

Музично-виконавські форми представляють: експериментування з різноманітними звуками; створення ритмічного тла для композицій; створення ритмічного супроводу до вивчених пісень, танків, ігор; ритмічні імпровізації «питання – відповідь», ритмізація слів, словосполучень, віршів; мелодичні імпровізації на заданих звуках, на заданий ритм; створення вправ для вокального розспівування, власних мелодій та варіацій мелодій; розспівування імен, слів, звернень; створення продовження чи закінчення музичної фрази поспівки, пісні; завершення фрази (побудови); створення вступу, закінчення; наслідування світу природи та механізмів; створення звуко-шумових п'єс, музичної фрази чи мелодії з тактів, ритмічного чи звукового (шумового) оповідання тощо.

До музично-образотворчих форм віднесено: графічне відображення мелодійних ліній різною формою; підбір кольорів, які відповідають музичним тембрам, образам або емоціям; зображення музичних форм через графіку або аплікації; використання кольору та форми для вираження драматургії музичного твору; композицію мелодій до віршів або створення віршів до музичних мотивів; розроблення та візуалізацію костюмів для персонажів музичних творів; створення ілюстрацій до дитячих пісень чи казок; оформлення програми, афіши концертів, музичних спектаклів, створення ескізів костюмів для дійових осіб опер, балетів, мюзиклів, фрагментів декорацій.

Музично-літературними формами є: підбір або написання віршів до музики, творів-вражень про музику, творів на музично-естетичні теми; створення казок, легенд, які учні виразно читають у класі; створення сюжетів музичних творів.

Ігровими формами творчої діяльності автори назвали: «Трансформер», «Питання – відповідь», «Мелодизуємо діалог», «Співацькі переклички», «Додай підголосок», «Придумай мелодію», «Допоміжні рухи», «Ставаймо композиторами» тощо.

Ключові слова: творча діяльність, форми творчої діяльності, урок музичного мистецтва, початкова школа, творчий розвиток молодших школярів, творчі завдання.

CREATIVE ACTIVITIES IN MUSIC LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

Alina Hutsal

Rivne University for the Humanities

Oksana Krus

Rivne State University for the Humanities

The article reveals the importance of creative activity in primary school music lessons. Creative activity of primary school pupils is interpreted as the process of creating a new, original product, in which the pupil realises creative abilities, reveals his imagination, imaginative thinking, combinatorial abilities, shows initiative, variability of actions, independent search.

The authors have systematised the forms of creative activity in primary school music lessons into intellectual, emotional and plastic, musical and performing, musical and visual, musical and literary, and game activities.

The intellectual form of creative activity includes: formulating one's own thoughts and impressions of the listened to pieces; unique interpretation of musical works.

Emotional and plastic forms include: demonstration of emotions through movements to music; use of gestures, pantomime, dance to convey the character of characters, fairy tale heroes or images in music, independent staging of a song.

Musical performance forms include: experimentation with various sounds; creation of a rhythmic background for compositions; creation of rhythmic accompaniment to learnt songs, dances, games; rhythmic improvisations «question – answer», rhythmicisation of words, phrases, poems; melodic improvisations on given sounds, to a given rhythm; creation of exercises for vocal singing, own melodies and variations of melodies; chanting names, words, addresses; creating a continuation or ending of a musical phrase of a chant, song; completing a phrase (construction); creating an introduction, ending; imitating the natural world and mechanisms; creating sound and noise plays, a musical phrase or melody from beats, a rhythmic or sound (noise) story, etc.

Musical and visual forms include: graphic representation of melodic lines in various shapes; selection of colours that correspond to musical timbres, images or emotions; depiction of musical forms through graphics or applications; use of colour and shape to express the drama of a musical work; composition of melodies to poems or creation of poems to musical motifs; designing and visualising costumes for characters in musical works; creating illustrations for children's songs or fairy tales; designing programmes, posters for concerts, musical performances, creating costume sketches for characters in operas, ballets, musicals, and fragments of scenery.

Musical and literary forms include: selecting or writing poems to music, compositions-impressions about music, compositions on musical and aesthetic themes; creating fairy tales, legends that students read expressively in class; creating plots for musical works.

The authors named the following game forms of creative activity: «Transformer», «Question – Answer», «Melodise the dialogue», «Singing roll call», «Add a sub-voice», «Come up with a melody», «Auxiliary movements», «Let's become composers», etc.

Key words: *creative activity, forms of creative activity, music lesson, primary school, creative development of primary schoolchildren, creative tasks.*

Постановка проблеми. Творча діяльність на уроках музичного мистецтва відіграє велику роль у повноцінному розвитку дитини, викликаючи інтерес до мистецтва, підтримуючи музичну обізнаність та розвиваючи творчі здібності, сприяє розвитку емоційного інтелекту, творчого самовираження. Музична творчість також розвиває важливі якості, такі як емпатія, толерантність, співпраця та взаємодія з іншими, соціалізує учнів у творчій взаємодії.

Аналіз досліджень. Питанням дитячої музичної творчості велику увагу приділяли Г. Костюк, О. Лазаревська, С. Матвієнко, С. Науменко, К. Стеценко, О. Олексюк, О. Ростовський та ін. Їхні роботи розкривають різноманітні аспекти використання музики як засобу стимулювання творчого розвитку дитини – від теоретичних основ до практичних методик викладання. Дослідженням творчості молодших школярів, аналізом

особливостей розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку займалися В. Мартинюк, В. Моляко, К. Тейлор, С. Лавренко.

Тема використання творчих завдань на уроках музики отримала висвітлення у роботах І. Боднарук, О. Гумінської, І. Денисюк, В. Лебедева, М. Назаренко, Е. Печерської, О. Прищепи, О. Ткачук та ін. Ці автори наголошують на значенні музичного та загального розвитку учнів у процесі виконання творчих завдань.

Незважаючи на значний обсяг досліджень, проблема творчої діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі залишається актуальною, що зумовлено зміною освітніх парадигм, сучасними викликами цифровізації освіти, інтеграцією інноваційних технологій у навчальний процес.

Мета статті – систематизувати форми творчої діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Творча діяльність є важливим засобом пізнання та самовираження учнів, розкриває їхні уяву, образне мислення, комбінаторні здібності, стимулює ініціативність, варіативність дій, самостійний пошук та відкриття.

Творча діяльність молодшого школяра, на думку М. Шутя, є процесом створення нового, орієнтованого на оригінальність продукту, у якому учень реалізує творчі здатності (креативні, практичні, оцінно-рефлексивні) (Шуть, 2012, с. 70)

Ключовим чинником, що стимулює розвиток творчих здібностей школярів, на думку І. Бондарук, є отримання ними задоволення від творчого процесу, а також урахування їхніх інтересів, смаків, побажань, вікових та особистісних характеристик кожного учня. Педагогиня підкреслює, що діти відрізняються за своїми потребами в самовираженні, рівнем соціальної активності, наявністю лідерських якостей, музичними здібностями, пам'яттю, здатністю до сприйняття та виконання музичних творів (Бондарук, 2021, с. 8).

І. Бондарук зазначає, що творчий потенціал молодших школярів розкривається через різноманітні музичні активності під час навчання: спів, виконання простих мелодій; демонстрацію емоцій через рухи під музику; створення ритмічного тла для композицій; формулювання власних думок та вражень про прослухані твори; а також розуміння та персональне втілення пісень, включаючи елементи оригінального викладу (Бондарук, 2021, с. 8).

Упровадженню різноманітних творчих завдань, що сприяють інтеграції знань на уроках музичного мистецтва, приділяє увагу О. Олексюк. На її переконання, такі завдання можуть включати: графічне відображення мелодійних ліній різною формою (наприклад, у вигляді хвиль, стрибків або сходинок); підбір кольорів, які відповідають музичним тембрам, образам або емоціям; зображення музичних форм (наприклад, варіації, фуги, канону, рондо) через графіку або аплікації; використання кольору та форми для вираження драматургії музичного твору; композицію мелодій до віршів або створення віршів до музичних мотивів; розроблення та візуалізацію костюмів для персонажів музичних творів; створення ілюстрацій до дитячих пісень чи казок; використання жестів, пантоміми або танцю для передачі характеру персонажів, героїв казки або образів у музиці (Олексюк, 2006, с. 31).

О. Лазаревська та С. Науменко пропонують забезпечувати участь учнів у художньо-творчих проєктах, розбивши процес на три основні стадії: демонстрація вчителем імпровізованого розв'язку задуманої проблеми; поетапне перефокусування ініціативи на учня з використанням методу наведених підказок для вирішення завдань; обережне

направлення учнів до незалежного виконання творчих проєктів (Лазаревська, Науменко, 1994, с. 17).

На думку О. Ростовського, ефективними для мотивації та активізації творчого потенціалу учнів є упровадження проблемних ситуацій, ігрових, інтерактивних методик, проєктної діяльності в галузі музичного мистецтва, а також позитивне підкріплення, створення умов для відчуття успіху, презентації прикладів дитячої творчості (Ростовський, 2011, с. 467).

С. Матвієнко наголошує на тому, що одним з основних імпульсів до творчості є мотивація дітей до створення індивідуальних варіантів музичного твору: це може бути самостійна інсценізація пісні, розроблення простого інструментального супроводу, винахід вправ для вокального розпісування, унікальне трактування музичних творів, створення власних мелодійних ліній та варіацій мелодій (Матвієнко, 2017, с. 134).

На думку О. Гумінської, до творчої діяльності на уроках музичного мистецтва учнів можуть стимулювати віршованій чи прозовий текст, його зміст, звукові фарби й інтонації, сама музика, глибоке проникнення в її світ: навчивши розрізняти в загальному потоці звучання окремі «музичні слова», «фрази», цілі «розповіді», учні відчують потребу самим «заговорити» цією тепер уже близькою і зрозумілою їм «музичною мовою»; оточуючий дитину світ звуків: цокіт копит, щебетання птахів, стукіт падаючих крапель, вигуки голосів, дзенькіт дзвонів тощо; програмно-ілюстративні завдання; ритми рухів, у тому числі танцювальних, образних (Гумінська, 2003, с. 54).

Учнівську творчість педагогиня пропонує спрямувати у різних напрямках: літературному, образотворчому, театральнo-драматичному та музичному. Вона навидить зразки літературних творчих завдань: підбір або написання віршів до музики; творів-вражень про музику, творів на музично-естетичні теми; створення казок, легенд, які учні виразно читають у класі. Прикладом є такі завдання: підібрати вірші про природу, написати оповідання про любов українського народу до пісні, написати легенду, казку, де б головними героями були музичні інструменти, музиканти, сама музика (Гумінська, 2003, с. 55).

О. Гумінська пропонує творчі образотворчі завдання: намалювати сюжети музичних творів, виліпити з пластиліну персонажів музичних казок, п'єс, пісень, оформити програму та афішу концертів, музичних спектаклів, створити ескізи костюмів для дійових осіб опер, балетів, мюзиклів, фрагментів декорацій. А під час ознайомлення з програмними музичними творами («Дощик» В. Косенка, «Ранок» із сюїти Е. Гріга «Пер Гюнт» тощо) вона пропонує учням підібрати кольори, тло, лінії, штрихи, які б допомогли розкривати стани природи й душі людини, намалю-

вати пейзаж, що відповідає музичному образу (Гумінська, 2003, с. 55).

Музичні творчі завдання О. Гумінська систематизує на ритмічні, мелодичні, мовні, вокальні, інструментальні, комплексні. Вона наводить приклад завдань для ритмічних імпровізацій: «луна» – один учень плескає ритмічний рисунок (РР), а інший – повторює ритмічний рисунок і додає новий; «питання – відповідь» – учень плескає РР-питання, а інший – РР-відповідь; ритмізація слів, словосполучень, віршиків, загадок, лічилок, примовок, приказок тощо; підбір слів до заданого РР; «пропущений такт» – виконання РР як доповнення ритмічної вправи з пропущеними тактами; створення ритмічних канонів; імпровізація на основі ритмічної вправи – змінити початок, певні такти, кінець, метр (дводольність на тридольність чи навпаки); створення ритмічного супроводу до вивчених пісень, танків, ігор (Гумінська, 2003, с. 57).

Для створення мелодичних імпровізацій О. Гумінська радить дати завдання: створити мелодію до слів, словосполучень, віршів (наприклад, «сильний вітер», «легенький вітерець»; «сонечко сходить», «сонечко заходить»); зімпровізувати на заданих звуках, у заданому ритмі; домислити вступ, закінчення; зімпровізувати діалог учителя й учнів; «співацькі переклички»: учень чи вчитель співає мелодію (фразу, інтонацію), а інший повторює, змінивши темп, тембр, динаміку, РР; «запитання – відповідь»: учень чи вчитель співає мелодію-питання, відповідь має чітко завдання – на одному звуці, на стійких звуках, із поступовим рухом мелодії угору, вниз, зі збереженням РР, із новим ритмом (Гумінська, 2003, с. 58).

В. Мартинова пропонує займатися творчою діяльністю в ігровій формі. Для експериментування зі звуками з молодшими школярами вона застосовує ігри: «Музичний гребінець» – грати, наспівувати мелодії; «Граємо на дзвонах» – грати на уявних дзвонах мелодії пісень й одночасно співати їх числовими позначеннями щаблів ладу, назвами нот, словами; «Граємо на том-томі» – грати по уявній мембрані том-тома (парта, стіл, книжка) кінцями усіх п'яти пальців (зібравши-заокругливши їх як під час гри на фортепіано); «Граємо дзьобиком горобчика» – грати мелодії на німій клавіатурі фортепіано (Мартинова, 2019, с. 51).

Пізніше вона дає ігрові творчі завдання: «Імпровізуємо супровід» – плескаємо різноманітні ритми, імпровізуємо супровід на бубнах, трикутниках, дзвіночках тощо; «Мелодизуємо діалог» – учитель співає речення-запитання, закінчуючи мелодію нестійким щаблем, а учень співає-імпровізує речення-відповідь, закінчуючи мелодію тонікою; «Додай підголосок» – клас тихенько співає одноголосну пісню, а один учень імпровізує підголосок; «Придумай мелодію» – вигадання мелодії до віршів; «Допоміжні рухи» – вигадання рухів до пісні; «Ставаймо композиторами» –

аналіз запропонованих мелодій-поспівок про звуки до-мажорного звукоряду та їх доповнення, змінення (Мартинова, 2019, с. 52–58).

Найпоширенішим видом імпровізації на уроках музичного мистецтва І. Денисюк вважає вокальну. Для неї педагогиня пропонує такі творчі завдання: запитання-відповідь, музичний діалог, музичну бесіду між учителем та учнями, учнем і учнем (у парах, трійках); завдання на продовження чи закінчення музичної фрази поспівки, пісні; музичну гру-діалог, де вчитель співатиме початок відомої мелодії, а учень відгадає і продовжує. Інструментальні імпровізації на рівні загальної середньої освіти І. Денисюк пов'язує з використанням на уроці музичного мистецтва найпростіших музичних інструментів: шумових, ударних. Творчістю стають створення ритмічного супроводу пісень, поспівок, супровід музичних казок для створення музичних фонів (шум лісу, шелест листя, дзюрчання струмочка тощо), створення власноруч виготовлених шумових інструментів (Денисюк, 2016, с. 20).

На думку В. Лебедева, ударні інструменти відкривають широкий простір для експериментів із темпом, динамікою та ритмічними фігурами, що допомагає учням відчутти основи музичного супроводу та важливість ритму в музиці. Коли є в наявності лише ударні інструменти, педагог радить їх застосовувати для створення ритмічного супроводу – ритмічного акомпанементу до пісень, музичних творів, музичних казок чи розмовних імпровізацій (Лебедев, 2004, с. 32).

О. Ткачук пропонує учням створювати власні шумові інструменти з підручних матеріалів: пластикових пляшок, картонних коробок, зернят, експериментувати з різноманітними звуками та текстурами, розвиваючи розуміння того, як різні матеріали впливають на звучання інструментів (Ткачук, 2012, с. 47).

Для формування творчих умінь молодших школярів М. Шуть пропонує «імпровізаційно-імітаційні» ігри, які сприяють активізації творчої інтуїції, уяви, розвитку інтонаційної природи учнів; «композиторські» ігри, що напрацьовують уміння долати етапи творчого процесу – від виникнення ідеї до її реалізації.

До імпровізаційно-імітаційних ігор педагог відносить імпровізаційні (без підготовки): розспівування (імен, слів, звернень); виразну декламацію та мелодекламацію; озвучування прямої мови діалогів; завершення фрази (побудови); звукоімітаційні: наслідування світу природи (звуків птахів, звірів, вітру), світу механізмів (годинників, метроному, побутових приладів).

До композиторських конструкторських М. Шуть додає створення нових назв музичного твору; реконструкцію музичного твору (як би ви писали цей твір?); створення літературних сюже-

тів за музичним твором; створення звуко-шумових п'єс; складання з тактів фрази (трансфомер). Композиторські композиційні: ритмічні оповідання; звукові (шумові) оповідання, ілюстрації. Композиторськими конверсійними (перетвореннями на музичні) є: рефрени дитячих немусичних ігор; римовані елементи дитячого фольклору; авторські віршики (дитяча творчість) (Шуть, 2018, с. 5–6).

Висновки. Таким чином, творча діяльність молодшого школяра є процесом створення нового, оригінального продукту, у якому учень реалізує творчі здібності, розкриває свою уяву, образне мислення, комбінаторні здібності, виявляє ініціативність, варіативність дій, самостійний пошук та є важливим засобом пізнання та самовираження учнів.

На уроках музичного мистецтва в початковій школі є ефективними різні форми творчої діяльності:

- інтелектуальні: формулювання власних думок та вражень про прослухані твори; унікальне трактування музичних творів;

- емоційно-пластичні: демонстрація емоцій через рухи під музику; використання жестів, пантоміми, танцю для передачі характеру персонажів, героїв казки або образів у музиці, самостійна інсценізація пісні;

- музично-виконавські: створення власноруч виготовлених шумових інструментів; експериментування з різноманітними звуками та текстурами; імпровізація супроводу на бубнах, трикутниках, дзвіночках тощо; створення ритмічного тла для композицій; створення ритмічного супроводу до вивчених пісень, танків, ігор; ритмічні імпровізації «питання – відповідь», ритмізація слів, словосполучень, віршів; виразна декламація та мелодекламація; мелодичні імпровізації на заданих звуках, на заданий ритм; створення вправ для вокального розспівування, створення власних мелодійних ліній та варіацій мелодій; створення вступу, закінчення; створення мелодій до слів,

- словосполучень, віршів у заданому ритмі; розспівування імен, слів, звернень; створення продовження чи закінчення музичної фрази поспівки, пісні; озвучування прямої мови діалогів; завершення фрази (побудови); наслідування світу природи (звуків птахів, звірів, вітру), світу механізмів (годинників, метроному, побутових приладів); створення звуко-шумових п'єс, музичної фрази чи мелодії з тактів, ритмічного чи звукового (шумового) оповідання, рефренів дитячих немусичних ігор; римованих елементів дитячого фольклору;

- музично-образотворчі: графічне відображення мелодійних ліній різною формою; підбір кольорів, які відповідають музичним тембрам, образам або емоціям; зображення музичних форм через графіку або аплікації; використання кольору та форми для вираження драматургії музичного твору; композиція мелодій до віршів або створення віршів до музичних мотивів; розроблення та візуалізація костюмів для персонажів музичних творів; створення ілюстрацій до дитячих пісень чи казок; оформлення програми, афіши концертів, музичних спектаклів, створення ескізів костюмів для дійових осіб опер, балетів, мюзиклів, фрагментів декорацій;

- музично-літературні: підбір або написання віршів до музики; творів-вражень про музику, творів на музично-естетичні теми; створення казок, легенд, які учні виразно читають у класі; створення сюжетів музичних творів;

- ігрові: «Трансформер», «Питання – відповідь», «Мелодизуємо діалог», «Співацькі переключки», «Додай підголосок», «Придумай мелодію», «Допоміжні рухи», «Ставаймо композиторами» тощо.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у дослідженні того, як творча діяльність впливає на емоційний розвиток дітей, зокрема на їхню здатність розуміти та виражати емоції, співпереживати та встановлювати міжособистісні зв'язки.

Література:

- Шуть М.М. (2012). Основи організації навчання творчої діяльності молодших школярів. Педагогічний альманах. Вип. 16. 70–75. http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2012_16_13
- Боднарук І. (2021). Організація художньо-творчої діяльності учнів на уроках музичного мистецтва. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Вип. 101. 6–13.
- Олексюк О.М. (2006). Музична педагогіка: навчальний посібник. Київ: КНУКіМ.
- Лазаревська О.М., Науменко, С.І. (1994). Творчість дитини і музичне виховання. Початкова школа. 11. 16–18.
- Ростовський О.Я. (2011). Теорія і методика музичної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
- Матвієнко С.І. (2017). Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя.
- Гумінська О.О. (2003). Уроки музики в загальноосвітній школі: методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
- Мартінова В.П. (2019). Мистецтво: особливості викладання в початковій школі: навчально-методичний посібник. Харків: Друкарня «Мадрид».
- Денисюк І.С. (2016). Музична імпровізація: від учителя до учня. Мистецтво та освіта. 2. 18–21.
- Лебедев В.К. (2004). Використання народних музичних інструментів у загальноосвітній школі: навчально-методичний посібник. Вінниця: Нова книга.

Ткачук О. (2012). Використання дитячих саморобних музичних інструментів на уроках музики. Рідна школа. 10. 47–48.

Назаренко М.П. (2011). Музично-ритмічне виховання молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Наукові записки КДПУ. Педагогічні науки. Вип. 101. 216–223.

Шуть М.М. (2018). Класифікація музичних ігор як педагогічного інструментарію формування творчих умінь молодших школярів. Мистецтво та освіта. 2. 2–7. http://nbuv.gov.ua/UJRN/mtao_2018_2_2

References:

Shut M.M. (2012). *Osnovy orhanizatsii navchannia tvorchoi diialnosti molodshykh shkoliariv*. [Fundamentals of organising the teaching of creative activity of junior schoolchildren]. *Pedahohichnyi almanakh*. Vyp. 16. 70–75. http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2012_16_13 [in Ukrainian].

Bodnaruk I. (2021). *Orhanizatsiya khudozhn'o-tvorchoyi diyal'nosti uchniv na urokakh muzychnoho mystetstva* [Organization of artistic and creative activities of students in music lessons]. *Dukhovnist' osobystosti: metodolohiya, teoriya i praktyka*. Vyp. 101. 6–13 [in Ukrainian].

Oleksyuk O.M. (2006). *Muzychna pedahohika* [Musical pedagogy]: navch. posibnyk. Kyiv: KNUKiM [in Ukrainian].

Lazarevs'ka O.M., Naumenko S.I. (1994). *Tvorchist' dytyny i muzyчне vykhovannya* [Child's creativity and musical education]. *Pochatkova shkola*. 11. 16–18 [in Ukrainian].

Rostovs'kyi O.Ya. (2011). *Teoriya i metodyka muzychnoyi osvity* [Theory and methodology of music education]: navch.-metod. posibnyk. Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan [in Ukrainian].

Matviyenko S.I. (2017). *Teoriya ta metodyka muzychnoho vykhovannya ditey doshkil'noho viku* [Theory and methods of musical education of preschool children: study]: navch. posibnyk. Nizhyn: NDU im. M. Hoholya [in Ukrainian].

Humins'ka O.O. (2003). *Uroky muzyky v zahal'noosvitniy shkoli* [Music lessons in a secondary school]: metod. posibnyk. Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan [in Ukrainian].

Martynova V.P. (2019). *Mystetstvo: osoblyvosti vykladannya v pochatkoviy shkoli* [Art: peculiarities of teaching in primary school]: navch.-metod. posibnyk. Kharkiv: Drukarnya Madryd [in Ukrainian].

Denysyuk I.S. (2016). *Muzychna improvizatsiya: vid uchytyela do uchnya* [Musical improvisation: from teacher to student]. *Mystetstvo ta osvita*. 2016. 2. 18–21 [in Ukrainian].

Lebedyev V.K. (2004). *Vykorystannya narodnykh muzychnykh instrumentiv u zahal'noosvitniy shkoli* [Use of folk musical instruments in a secondary school]: navch.-metod. posibnyk. Vinnytsya: Nova knyha [in Ukrainian].

Tkachuk O. (2012). *Vykorystannya dytyachykh samorobnykh muzychnykh instrumentiv na urokakh muzyky* [Use of children's homemade musical instruments in music lessons]. *Ridna shkola*. 10. 47–48 [in Ukrainian].

Nazarenko M.P. (2011). *Muzychno-rytmichne vykhovannya molodshykh shkolyariv na urokakh muzychnoho mystetstva* [Musical and rhythmic education of younger schoolchildren in music lessons]. *Naukovi zapysky KDPU*. Pedahohichni nauky. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka. Vyp. 101. 216–223 [in Ukrainian].

Shut M.M. (2018). *Klasyfikatsiia muzychnykh ihor yak pedahohichnoho instrumentarii formuvannia tvorchykh umin molodshykh shkoliariv*. [Classification of musical games as a pedagogical tool for the formation of creative skills of junior pupils]. *Mystetstvo ta osvita*. 2. 2–7. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/mtao_2018_2_2 [in Ukrainian].